

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 372

**Przedsiębiorca
w społecznej gospodarce rynkowej**

Redaktorzy naukowi
Tadeusz Kocowski
Jan Gola

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redakcja wydawnicza: Elżbieta Kożuchowska, Barbara Majewska

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Barbara Cibis

Łamanie: Barbara Szłapka

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,
w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,
The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2014

ISSN 1899-3192
ISBN 978-83-7695-470-7

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:
EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Przedmowa Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.....	9
Przedmowa Dziekana Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego	11
Słowo wstępne	15
Sebastian Bobowski: Uwarunkowania prawne społecznej odpowiedzialności biznesu w Indiach w kontekście wyzwań XXI wieku	17
Andrzej Borkowski: Specjalna strefa ekonomiczna jako instrument realizacji regionalnej pomocy publicznej w gospodarce rynkowej.....	30
Ewa Chmielarzyk: Działalność gospodarcza o charakterze zależnym (wtórnym) prowadzona w ramach przedmiotu działalności spółki zagranicznej	48
Agnieszka Chrisidu-Budnik, Jerzy Korczak: <i>Crowdsourcing</i> – aktywizacja społeczności lokalnej do wspólnego działania.....	60
Waldemar Dotkuś: Rachunkowość jako dyscyplina naukowa oraz jej służebna rola, jaką pełni w życiu gospodarczym.....	73
Bogusława Drelich-Skulska: Zmiana uwarunkowań prawnych działalności przedsiębiorców w Polsce w procesie akcesji do Unii Europejskiej na przykładzie ułatwień w unijnym systemie celnym	82
Józef Frąckowiak: Rola nowelizacji prawa w społecznej gospodarce rynkowej na przykładzie prawa spółek	92
Jan Gola: Obowiązek użyteczności publicznej a działalność przedsiębiorcy sektora lotniczego w społecznej gospodarce rynkowej	101
Maciej Guziński: Zamówienia publiczne jako instrument gospodarki rynkowej	113
Beata Hałakuć, Artur Łysoń: Samodzielny publiczny zakład opieki zdrowotnej a status przedsiębiorcy i komercyjne udzielanie świadczeń zdrowotnych	126
Krzysztof Horubski: Nieuczciwość praktyki rynkowej w świetle ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym	135
Krzysztof Jajuga: Rynek finansowy – standardy etyczne i regulacje prawne	150
Karol Kiczka: Europeizacja społecznej gospodarki rynkowej w Polsce	160
Leon Kieres: Społeczna gospodarka rynkowa w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego	180
Tadeusz Kocowski: Gmina jako przedsiębiorca w społecznej gospodarce rynkowej	193
Emilia Kuczma: Ochrona danych osobowych przez przedsiębiorcę	210
Paweł Kuczma: Konstytucyjne ujęcie wolności działalności gospodarczej ...	225
Zbigniew Luty: Profesjonalne relacje prawa i rachunkowości	238

Karolina Łagowska: Regulowana działalność gospodarcza a poszerzanie sfery wolności działalności gospodarczej.....	247
Andrzej Matysiak: Atrofia czy ewolucja społecznej gospodarki rynkowej...	257
Piotr Ochman: Karnoprawna ochrona reglamentacji działalności na rynku finansowym na przykładzie sektora bankowego.....	270
Katarzyna Poroś: Reprezentowanie przedsiębiorcy w sposób łączny – prokura łączna a reprezentacja łączna mieszana (wybrane zagadnienia)	285
Monika Przybylska: Administracyjnoprawna ochrona przedsiębiorcy w zakresie wykonywania praw własności przemysłowej.....	301
Michał Raduła: Gminny podmiot leczniczy w formie spółki kapitałowej a gospodarka komunalna	314
Piotr Soroka: Koncesja na prowadzenie kasyna gry jako ograniczenie wolności gospodarczej.....	327
Ewa Stańczyk-Hugiet: Koewolucja i kooperacja. Podążając za kontekstem .	342
Michał Stępień: Nowe rozporządzenie Bruksela I z punktu widzenia przedsiębiorców.....	356
Zdzisław Szalbierz, Joanna Kott: Regulacje instytucjonalne w sektorach infrastrukturalnych.....	367
Tomasz M. Szczurowski: Informacje poufne spółki w ramach inwestorskiego badania due diligence	376
Andrzej Śmieja: Odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez ruch przedsiębiorstwa (art. 435 k.c.)	390
Magdalena Wilejczyk: Zakaz nadużywania praw podmiotowych w społecznej gospodarce rynkowej na przykładzie prawa rzeczowego.....	403
Bartosz Ziemblicki: Zagrożenia umowy pośrednictwa w obrocie nieruchomościami z punktu widzenia pośrednika – wybrane zagadnienia	414

Summaries

Sebastian Bobowski: Legal determinants of corporate social responsibility in India in the context of challenges of the XXI century.....	29
Andrzej Borkowski: Special economic zone as an instrument of regional aid implementation in market economy	47
Ewa Chmielarczyk: Secondary (ancillary) business activity conducted as part of a foreign company's business.....	59
Agnieszka Chrisidu-Budnik, Jerzy Korczak: Crowdsourcing – activation of local community to joint action.....	72
Waldemar Dotkuś: Accounting as a scientific discipline and its ancillary role within the economic life	81
Bogusława Drelich-Skulska: Changes in the legal environment of business in Poland following the EU accession – a case study of new customs and trade facilitations resulting from the Community Customs Code	91

Józef Frąckowiak: The role of law amendment in social market economy on the example of company law	100
Jan Gola: Public Service Obligations vs. an activity of an entrepreneur of aviation sector in social market economy.....	112
Maciej Guziński: Public procurement as an instrument of market economy .	125
Beata Hałakuć, Artur Łysoń: Independent public health care facilities vs. entrepreneurial status and commercial provision of health care services...	133
Krzysztof Horubski: Unfair market practices in the light of act on prevention of unfair market practices	149
Krzysztof Jajuga: Financial market – ethical standards and legal regulations	159
Karol Kiczka: Europeanization of social market economy in Poland	179
Leon Kieres: Social market economy in the judicial decision of the Constitutional Tribunal.....	192
Tadeusz Kocowski: Municipality as an entrepreneur in social market economy	209
Emilia Kuczma: Protection of personal data by an entrepreneur.....	224
Paweł Kuczma: Constitutional perspective of freedom of business activity...	237
Zbigniew Luty: Professional relationships of law and accounting	246
Karolina Łagowska: Regulated economic activity vs. an expansion of the sphere of economic activity freedom.....	256
Andrzej Matysiak: Atrophy or evolution of social market economy?	269
Piotr Ochman: Penal and legal protection of activity rationing on the financial market on the example of banking sector	284
Katarzyna Poroś: Representation of an entrepreneur in a joint way – joint commercial proxy vs. mixed joint representation (chosen aspects)	300
Monika Przybylska: Administrative and legal protection of entrepreneur in the scope of industrial property rights exercising.....	313
Michał Raduła: District medical subject in a form of limited liability company vs. municipal economy	326
Piotr Soroka: Casino concession as a restriction of economic freedom	341
Ewa Stańczyk-Hugiet: Coevolution and cooperation. Following the context.	355
Michał Stępień: New Brussels I Regulation from entrepreneurs' perspective	366
Zdzisław Szalbierz, Joanna Kott: Institutional regulations in infrastructure sectors	375
Tomasz M. Szczurowski: Confidential information of a company during due diligence examination conducted by a potential investor.....	389
Andrzej Śmieja: Liability for damages resulting from company movement, under art. 435 of Polish Civil Code	402
Magdalena Wilejczyk: Prohibition of the abuse of subject rights in the social market economy on the example of the property law.....	412
Bartosz Ziemblicki: Threats of a real estate brokerage agreement from the point of view of a real estate broker – selected issues.....	424

Sebastian Bobowski

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

UWARUNKOWANIA PRAWNE SPOŁECZNEJ ODPOWIEDZIALNOŚCI BIZNESU W INDIACH W KONTEKŚCIE WYZWAŃ XXI WIEKU

Streszczenie: Społeczna odpowiedzialność biznesu stanowi współcześnie krytyczny komponent polityki rozwoju państwa. Indie, dynamiczny rynek wschodzący, mierzący się z wyzwaniami nierówności dochodowych i rosnących oczekiwań społecznych, wdrażają obecnie rozwiązania prawne i instytucjonalne mające na celu aktywizację aktorów prywatnych, w tym sektora MŚP, organizacji pozarządowych i rozmaitych instytucji, do stymulowania inicjatyw oddolnych, wychodzących naprzeciw potrzebom lokalnych wspólnot. Krytyczny dla powodzenia polityki CSR w Indiach może okazać się także silny fundament kulturowy.

Słowa kluczowe: społeczna odpowiedzialność biznesu, Indie, Ustawa o przedsiębiorstwach 2013.

DOI: 10.15611/pn.2014.372.01

1. Wstęp

Współczesna gospodarka indyjska dostarcza pola do pogłębionych badań nad wyzwaniami polityki rozwoju w dobie wyzwań globalnych. Dziesiąta gospodarka świata – mierzona rozmiarami nominalnego PKB – doświadczająca błyskotliwego awansu w gronie rynków wschodzących, wymieniana jest dziś jednym tchem z Chinami, Brazylią i Rosją, zaklasyfikowanych u progu XXI stulecia przez Goldman Sachs do grupy BRIC¹.

Populacja licząca blisko 1,2 mld ludzi, chłonny rynek zbytu, stabilny, demokratyczny system instytucjonalny, postawa otwartości w społeczeństwie, powszechna znajomość języka angielskiego, dorobek ponad piętnastu lat reform instytucjonalnych, społecznych i gospodarczych uczyniły z Indii globalne centrum offshoringu² z perspektywami dynamicznej konwergencji i wzrostu.

¹ Szerzej: <http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/archive-pdfs/>.

² W raporcie *Tholons Outsourcing Destinations 2013* w gronie siedmiu najbardziej konkurencyjnych lokalizacji świata znalazło się aż sześć metropolii indyjskich, kolejno: Bangalore, Bombaj (1., 2. miejsce), Delhi, Madras, Hajdarabad, Pune (miejsca 4–7.). Na podstawie: http://www.tholons.com/Tholons Top100/pdf/Tholons%20Top%20100%202013_Rankings%20and%20Report%20Overview.pdf.

Sukces gospodarczy kraju wznaga oczekiwania społeczne co do poprawy jakości życia, tym samym uczestnictwa w konsumowaniu owoców wzrostu. Gwałtowny przyrost ludności kraju – tylko w ostatnim piętnastolecu o ponad 200 mln ludzi – każe zadać pytanie o możliwości sprostania wyzwaniom cywilizacyjnym, u podstaw których tkwi dostęp do dóbr publicznych, w tym edukacji. Współczynniki skolaryzacji brutto na poziomie średnim i wyższym, wynoszące, odpowiednio, 60 oraz 16,2%, znalazły przełożenie na 136. miejsce Indii w stawce 187 krajów rankingu rozwoju społecznego *Human Development Index 2013*³. Co więcej, ponad trzykrotny wzrost PKB per capita w ostatnim piętnastolecu – z niespełna 460 do blisko 1500 USD – sytuowało Indie w 2012 roku w granicach 139–148. miejsca na świecie, zależnie od rankingu⁴.

Słabością Indii pozostaje niskiej jakości infrastruktura podstawowa, techniczna i informacyjna, niesprzyjający wciąż klimat dla biznesu, w szczególności nadmierna biurokracja, nierówne traktowanie inwestorów, niska jakość stanowionego prawa, a także korupcja⁵.

Zapotrzebowanie społeczne na podjęcie trudnych kwestii ubóstwa i pogłębiającej się luki dochodowej implikowało konieczność zaangażowania aktorów prywatnych, w tym środowiska biznesu, w wybrane dziedziny polityki rozwojowej państwa. Tym samym nurt społecznej odpowiedzialności biznesu (CSR – corporate social responsibility) zyskał silną legitymację polityczną i społeczną.

Źródeł popularyzacji prospołecznej aktywności środowiska biznesu w Indiach upatrywać należy obecnie w *Narodowych dobrowolnych wytycznych w zakresie społecznej, środowiskowej oraz ekonomicznej odpowiedzialności biznesu* (Natio-

³ Coroczne raporty agencji ONZ bazują na syntetycznym mierniku rozwoju społecznego HDI (Human Development Index), mierzącym przeciętne osiągnięcia w trzech podstawowych wymiarach rozwoju społecznego – długiego i zdrowego życia (long and healthy life), wiedzy (knowledge) oraz dostatniego standardu życia (decent standard of living). Pomiarowi służą następujące wskaźniki: oczekiwana długość życia, średni okres kształcenia mieszkańców kraju w wieku 25 lat i więcej, oczekiwany czas kształcenia dzieci rozpoczynających edukację, dochód narodowy per capita wyrażony w dolarach amerykańskich, liczony według parytetu nabywczego waluty (PPP). Na podstawie: *Human Development Report 2013. The Rise of the South: Human Progress in a Diverse World*, United Nations Development Programme, New York 2013, s. 170–173; dostępne online: www.undp.org/content/dam/philippines/docs/HDR/HDR2013%20Report%20English.pdf.

⁴ Uwzględniono dane Międzynarodowego Funduszu Walutowego, Banku Światowego, Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz Centralnej Agencji Wywiadowczej. W analogicznym okresie największy współcześnie wschodzący rynek azjatycki – Chiny – zwiększyły poziom dochodu per capita niemal ośmiokrotnie, legitymując się w 2012 roku wskaźnikiem na poziomie ponad 6000 USD, co stanowiło czterokrotność wskaźnika indyjskiego (w 1999 roku – dwukrotność). Na podstawie: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2013/02/weodata/>; <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx>; <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2004.html>; <http://unstats.un.org/unsd/snaama/selbasicFast.asp>.

⁵ Szerzej: S. Bobowski, M. Haberla, *Indie – narodziny drugiego azjatyckiego giganta?*, [w:] *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu* nr 13, *Procesy integracyjne w regionie Azji i Pacyfiku*, red. B. Drelich-Skulska, UE, Wrocław 2008, s. 237–241.

nal Voluntary Guidelines for Social, Environmental and Economic Responsibilities of Business) oraz klauzuli CSR w *Ustawie o przedsiębiorstwach 2013* (Companies Act 2013).

2. Istota społecznej odpowiedzialności biznesu

Koncepcja społecznej odpowiedzialności biznesu ewoluowała na przestrzeni lat, brakuje jednego uniwersalnego ujęcia, aczkolwiek źródeł zjawiska upatrywać należy we wzajemnym sprzężeniu środowiska biznesu oraz sfery społecznej. Koncepcja CSR odwoływała się tradycyjnie do kwestii otwartości, transparentności przedsiębiorstw, ich reputacji, wartości marki, przy czym zaistniała w dyskursie akademickim w 1953 roku za sprawą Bowena, uznawanego za prekursora CSR. Jego zdaniem CSR odwołuje się do zobowiązań przedstawicieli biznesu w zakresie prowadzenia polityki, podejmowania decyzji czy też formowania relacji w zgodności z oczekiwaniami i wartościami społecznymi. Tym samym firma angażuje się społecznie, podając ocenie relacje z interesariuszami, implikacje społeczne prowadzonych działań, wreszcie – efekty realizowanych inicjatyw i polityki CSR, wykraczające dalece poza sferę ekonomiczną, techniczną i prawną⁶. Frederick wiązał odpowiedzialność społeczną biznesu z takim wykorzystaniem czynników produkcji, które gwarantuje – poprzez procesy wytwarzania i dystrybucji – wzrost ogólnego dobrobytu społeczno-ekonomicznego⁷. Johnston zwracała uwagę na kompetencje szczebla menedżerskiego firmy odpowiedzialnej społecznie, sprowadzające się do umiejętnego równoważenia rozmaitych interesów w miejsce koncentracji na zyskach udziałowców⁸. Carroll wiązał społeczną odpowiedzialność biznesu z oczekiwaniami ekonomicznymi, prawnymi, etycznymi i dyskretnymi (filantropijnymi) społeczeństwa względem organizacji w danym czasie⁹.

Powszechnie cytowane definicje Komisji Europejskiej (KE), Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), Światowej Rady Biznesu ds. Zrównoważonego Rozwoju (WBCSD) czy Organizacji Rozwoju Przemysłowego ONZ (UNIDO) wykraczają poza wąskie spektrum działalności filantropijnej, doszukując się coraz

⁶ Na podstawie: D.J. Wood, *Towards improving corporate social performance*, „Business Horizons” 1991, vol. 34, no. 4, s. 66–73.

⁷ Na podstawie: W.C. Frederick, *The growing concern over business responsibility*, „California Management Review” 1960, vol. 2, s. 54–61.

⁸ Na podstawie: R.J. Turner, *Corporate Social Responsibility: Should disclosure of social considerations be mandatory*, Submission to the Parliamentary Joint Committee on Corporations and Financial Services Inquiry; dostępne online: http://www.aph.gov.au/senate/committee/corporations_ctte/corporate_responsibility/submissions/sub05.pdf.

⁹ Na podstawie: A.B. Carroll, *Corporate social responsibility: Evolution of a definitional construct*, „Business and Society” 1999, vol. 38, no. 3, s. 268–295.

to nowych przejawów społecznego zaangażowania przedsiębiorstw. Tym samym ukonstytuowano m.in. koncepcje marketingu społecznego, zrównoważonego rozwoju korporacji, ładu korporacyjnego, responsywności, filantropii strategicznej, obywatelstwa korporacyjnego (corporate citizenship) czy firmy społecznej – blisko powiązane, acz nie tożsame.

Komisja Europejska definiuje społeczną odpowiedzialność biznesu jako „odpowiedzialność przedsiębiorstw w zakresie oddziaływania na społeczeństwo”¹⁰. Powinnością podmiotów gospodarczych jest zatem zintegrowanie kwestii społecznych, środowiskowych, etycznych, praw człowieka i konsumenta z codzienną działalnością operacyjną oraz długofalową strategią, przy bliskiej współpracy z interesariuszami¹¹.

WBCSD ujmuje społeczną odpowiedzialność biznesu w kategoriach „ciągłego zobowiązania środowiska biznesu do pobudzania rozwoju gospodarczego na drodze poprawy jakości życia zatrudnianych kadr oraz ich rodzin, a także wspólnoty i społeczeństwa jako całości”¹².

Społeczna odpowiedzialność biznesu w interpretacji UNIDO natomiast wpisuje się silnie w domenę zarządzania w biznesie, sprowadzającego się w tym przypadku do umiejętnego skonfigurowania aspektów społecznych i środowiskowych w ramach codziennej działalności operacyjnej, a także interakcji z interesariuszami¹³. W konsekwencji, poprzez wdrożenie koncepcji CSR, przedsiębiorstwo zyskuje możliwość zrównoważenia imperatywów gospodarczych, środowiskowych i społecznych, wychodząc jednocześnie naprzeciw oczekiwaniom tudzież roszczeniom interesariuszy i inwestorów¹⁴. Zasadne wydaje się zatem rozgraniczenie CSR w ujęciu UNIDO – swoistej koncepcji zarządzania strategicznego – oraz klasycznych form filantropii czy sponsoringu. Szerokie rozumienie CSR oznacza bowiem w tym przypadku wyjście poza standardowe rozumienie implikacji aktywności prospołecznej dla poprawy reputacji czy budowy marki korporacyjnej.

Studiując powyższe definicje, warto podkreślić holistyczne podejście do problematyki społecznej odpowiedzialności biznesu, z silnym naciskiem na zintegrowanie społecznych i środowiskowych implikacji aktywności biznesowej z założeniami strategicznymi podmiotu. Co więcej, poszerza się spektrum interesariuszy, zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych, poddawanych oddziaływaniom, tudzież oddziałujących na podmiot gospodarczy, co rozszerza zakres zainteresowania decydentów poza środowisko udziałowców.

¹⁰ http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sustainable-business/corporate-social-responsibility/index_en.htm.

¹¹ Szerzej: *Green Paper for Promoting a European Framework for Corporate Social Responsibility*, COM (2001) 366 final, Brussels 2001, s. 9–12.

¹² <http://www.wbcd.org/work-program/business-role/previous-work/corporate-social-responsibility.aspx>.

¹³ [http://www.unido.org/what-we-do/trade/csr/what-is-csr.html#pp1\[g1\]/0/](http://www.unido.org/what-we-do/trade/csr/what-is-csr.html#pp1[g1]/0/).

¹⁴ M. Rybak, *Etyka menedżera – społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2004, s. 43–44.

Gray, Owen i Maunders zdefiniowali CSR w 1987 roku jako proces komunikowania o efektach społecznych i środowiskowych działalności gospodarczej organizacji określonym grupom interesów, a także społeczeństwu jako całości. Analogicznie, Perks sformułował koncepcję społecznej sprawozdawczości korporacyjnej, polegającej na ujawnieniu tych kosztów i zysków dających się bądź niedających się skwantyfikować w kategoriach finansowych, które wynikają z prowadzonej działalności gospodarczej, oddziałując na wspólnotę jako całość czy innych interesariuszy. Moss Canter zaproponowała w 1999 roku pojęcie „korporacyjnych innowacji społecznych”¹⁵, studiując problematykę społeczną przez pryzmat szans rynkowych i niespełnionych potrzeb.

Filantropia stanowi tyleż komponent, co przyczynek do podejmowania różnego rodzaju działań znajdujących swoje przełożenie na korzyści strategiczne podmiotu. Wielkie korporacje, zdaniem Wilsona, będą bowiem tyleż zainteresowane rozpowszechnianiem informacji o podejmowanych akcjach społecznych, co uświadomieniem opinii publicznej kluczowego znaczenia osiągniętych wyników finansowych dla zapewnienia przychylności udziałowców i inwestorów¹⁶. Kapstein zwracał uwagę na rosnącą rolę dialogu pomiędzy interesariuszami korporacji, w tym związkami zawodowymi i środowiskami ekologicznymi, co rzutuje na certyfikację stosowanych praktyk i popularyzację wewnątrz korporacyjnych kodeksów postępowania¹⁷. Bebbington posłużył się w 2008 roku pojęciem sprawozdawczości CSR, akcentując rangę powiązań pomiędzy funkcjami raportowania, funkcjami organizacyjnymi i operacyjnymi, oddziałującymi bądź podlegającymi oddziaływaniom CSR. Warto w tym miejscu przywołać przełomowy w swej wymowie artykuł Friedmana z 1970 roku, w którym słynny monetarysta podważał ideę społecznej odpowiedzialności biznesu, dowodząc czysto materialnych przesłanek tego rodzaju działalności¹⁸.

Podsumowując rozważania teoretyczne wokół problematyki społecznej odpowiedzialności biznesu, należy wskazać na podstawowe determinanty ruchu CSR, jakimi są: malejąca rola administracji rządowej, potrzeba jawności, wzrost świadomości i aktywności środowiska konsumentów, wzmagająca się presja inwestorów, konkurencyjne rynki pracy, a także relacje z dostawcami. Pośród korzyści wynikających z wdrożenia polityki CSR wymienić natomiast można m.in.: poprawę wyników finansowych przedsiębiorstwa, postrzegania marki i reputacji podmiotu, obniżenie kosztów opera-

¹⁵ Na podstawie: R. Gautam, A. Singh, *Corporate Social Responsibility practices in India: A study of Top 500 Companies*, „Global Business and Management Research: An International Journal” 2010, vol. 2, no. 1, s. 43.

¹⁶ Na podstawie: B. Wilson, *Oil industry adapting to evolving new paradigm on corporate governance, accountability*, „Oil and Gas Journal” 2002, vol. 28, s. 20–32.

¹⁷ Na podstawie: B. Kapstein, *The Corporate ethics crusade*, „Foreign Affairs” 2001, vol. 80, s. 105–119.

¹⁸ T. Pakulska, M. Poniatowska-Jaksch, *Korporacje transnarodowe a globalne pozyskiwanie zasobów*, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2009, s. 182.

cyjnych, wzrost sprzedaży i lojalności klientów, bezpieczeństwa produktów, wydajności materiałowej, poziomu wykorzystania odnawialnych źródeł energii itp.

3. Ramy globalne CSR

Spółeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw stanowi punkt odniesienia wielu opracowań, wytycznych, ram, priorytetów i narzędzi o zasięgu globalnym, odwołujących się zarówno do szerszej koncepcji zrównoważonego rozwoju, jak i odpowiedzialności biznesu, w obu przypadkach korespondujących z dziedziną CSR. W tab. 1 scharakteryzowano najważniejsze inicjatywy globalne.

Tabela 1. Wybrane globalne wytyczne i zasady społecznej odpowiedzialności biznesu

Inicjatywa ONZ Global Compact (United Nations Global Compact)
Największa na świecie inicjatywa obywatelstwa korporacyjnego, zorientowana na zaszczepienie w globalnym środowisku biznesu koncepcji zrównoważonego rozwoju i odpowiedzialności społecznej; spośród 10 zasad wyszczególniono: prawa człowieka (wsparcie i poszanowanie międzynarodowych praw człowieka), prawa pracownicze (poszanowanie wolności zrzeszania się, zawierania układów zbiorowych, eliminacja pracy przymusowej i zatrudniania dzieci, dyskryminacji), środowisko (przeciwdziałanie zmianom środowiskowym, promowanie odpowiedzialności ekologicznej, rozwój technologii przyjaznych środowisku), zarządzanie (walka z korupcją we wszelkich jej przejawach).
Wytyczne OECD dla przedsiębiorstw wielonarodowych (OECD Guidelines: Multinational Enterprises)
Definiują zasady i standardy odpowiedzialnie prowadzonego biznesu, w takich obszarach jak: zatrudnienie, prawa człowieka, środowisko, jawność informacji, przeciwdziałanie korupcji, interesy konsumenta, nauka i technologia, konkurencja i opodatkowanie; dokument formułuje standardy odpowiedzialnego społecznie i środowiskowo postępowania korporacji, a także procedury rozstrzygania sporów z interesariuszami poddany oddziaływaniu korporacji.
Międzynarodowa odpowiedzialność społeczna: Standard 8000 (Social Accountability International: SA 8000 Standard)
Jeden z pierwszych standardów podlegających kontroli w skali światowej; bazuje na konwencjach Międzynarodowej Organizacji Pracy oraz ONZ, promując ochronę podstawowych praw pracowniczych; dokument wytycza standardy w zakresie: pracy nieletnich, pracy przymusowej, bezpieczeństwa i higieny pracy, wolności zrzeszania się i zawierania układów zbiorowych, dyskryminacji, praktyk dyscyplinujących, godzin pracy, wynagrodzenia oraz systemów zarządzania; akredytację uzyskało dotychczas m.in. blisko 700 firm indyjskich, w tym: Aditya Birla Chemicals Limited, Bhilai Steel Plant Steel Authority of India Limited, Birla Tyres, Dr Reddy's Laboratories Limited oraz Reliance Infrastructure Limited.
ISO 26000: odpowiedzialność społeczna (ISO 26000: Social responsibility)
Zestaw wytycznych opracowany przez Międzynarodową Organizację Standaryzacyjną stanowiących holistyczne podejście do koncepcji odpowiedzialności społecznej i zrównoważonego rozwoju w sześciu obszarach: prawa człowieka, praktyki zatrudnienia, środowisko, praktyki uczciwego działania, kwestie konsumenckie, zaangażowanie i rozwój wspólnoty.

**Narodowe dobrowolne wytyczne w zakresie społecznej, środowiskowej
oraz ekonomicznej odpowiedzialności biznesu (National Voluntary Guidelines for Social,
Environmental and Economic Responsibilities of Business)**

Zbiór wytycznych wypracowanych przez indyjskie Ministerstwo Spraw Korporacyjnych w rezultacie szeroko zakrojonych konsultacji społecznych; podstawowym założeniem dokumentu było stworzenie uniwersalnego, uwzględniającego indyjskie uwarunkowania systemu znajdującego zastosowanie zarówno w wielkich, jak i małych przedsiębiorstwach; zestaw dziewięciu łatwych w adaptacji i implementacji zasad odwołuje się do kwestii etyki i transparentności, zrównoważonego rozwoju cyklu życia produktu, dobrobytu pracowników, zaangażowania interesariuszy, praw człowieka, zarządzania środowiskowego, promowania polityki odpowiedzialności, rozwoju inkluzywnego oraz dobrobytu konsumentów; każda z zasad składa się z czterech podstawowych elementów wyrażających jej istotę i sens, przy tym tworzących podstawę do zaadaptowania zaproponowanych wytycznych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: www.unglobalcompact.org/; <http://oecdwatch.org/about-oecd/guidelines>; <http://www.globalcompactselfassessment.org/aboutthisool>; <http://www.sa-intl.org/index.cfm?fuseaction=Page.ViewPage&PageID=937>; <http://www.iso.org/iso/home/standards/iso26000.htm>; <http://www.oecdguidelines.nl/get-started/creating-a-csr-policy/>; http://www.mca.gov.in/Ministry/latestnews/National_Voluntary_Guidelines_2011_12jul2011.pdf.

4. Społeczna odpowiedzialność biznesu w Indiach

Wyzwania globalizacji, potrzeba inkluzywnego rozwoju i przeciwdziałania zmianom klimatycznym stanowią współcześnie imperatyw indyjskiego środowiska biznesu, traktującego odpowiedzialność społeczną, środowiskową i etyczną jako integralne komponenty procesów zarządzania, determinujących długoterminowy sukces, konkurencyjność i równowagę. Tym samym indyjski biznes postrzegany jest w kategoriach integralnej części społeczeństwa, odgrywającej krytyczną i aktywną rolę w kształtowaniu zdrowego ekosystemu, przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu, promowaniu równości szans, etyki i dobrych praktyk zarządzania. Indyjscy przedsiębiorcy przywiązani są silnie do tradycyjnych wartości społecznych, myśląc kategoriami dobra ogółu, mierząc się z aspiracjami rozmaitych grup interesariuszy, partycypujących coraz to bardziej aktywnie w procesach wzrostu gospodarczego i rozwoju.

Jednakże wspomniana wyżej luka dochodowa i rosnące oczekiwania społeczne indukowały, jak dotychczas, proaktywną postawę jedynie część indyjskich przedsiębiorstw, w przypadku innych natomiast niezbędna okazała się zewnętrzna presja.

Warto przy tym podkreślić, iż społeczna odpowiedzialność biznesu tradycyjnie utożsamiana jest w Indiach z działalnością filantropijną, niechętnie dyskutowaną, choć w praktyce podejmowaną. W rezultacie dokumentacja społecznej aktywności firm indyjskich ma relatywnie krótką historię¹⁹.

¹⁹ S. Shinde, *Social responsibility corporate style*; dostępne online: <http://www.expresscomputeronline.com/20050502/technologylike01.shtml>.

Dostępne dane potwierdzają dominację filantropii w indyjskim nurcie CSR, aczkolwiek zmienia się obszar zainteresowania darczyńców – stopniowo budowa instytucji edukacyjnych, badawczych czy kulturalnych ustępuje projektom na rzecz umacniania wspólnoty. Te ostatnie zyskują w konsekwencji wymiar strategiczny, w przeciwieństwie do klasycznej filantropii, znajdując odzwierciedlenie w corocznych raportach i sprawozdaniach zaangażowanych społecznie przedsiębiorstw.

Specyficzna kombinacja regulacji prawnych i presji społecznej implikuje profesjonalizację działań prospołecznych podejmowanych przez indyjskie środowisko biznesu.

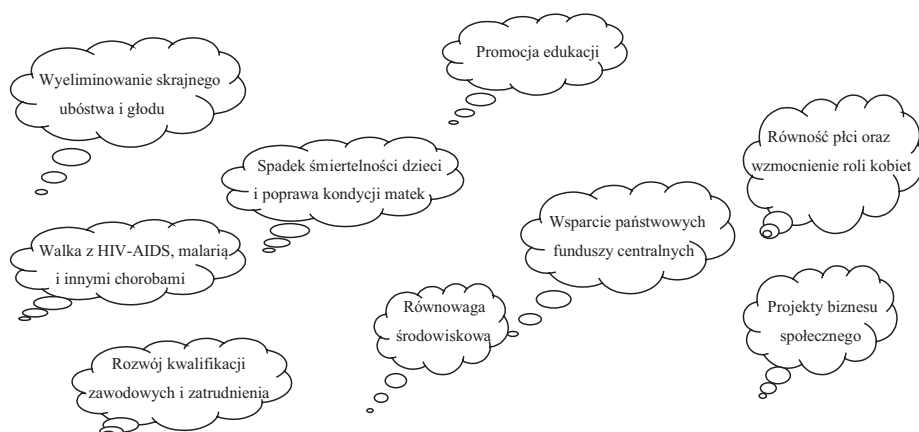
Społeczna odpowiedzialność biznesu w Indiach koncentruje się tradycyjnie na koncepcji *odpowiedzialności po zysku* (after profit obligation), uzależniającej zaangażowanie społeczne firmy, w tym działalność filantropijną, od efektu finansowego przedsięwzięcia, co można utożsamiać z wymaganą przez otoczenie odpowiedzialnością ekonomiczną, tj. osiągnięciem zysku, terminowym rozliczeniem z pracownikami i partnerami biznesowymi, uiszczeniem zobowiązań podatkowych. Z drugiej jednak strony, pojawia się kontekst społeczny i środowiskowy działalności biznesowej i generowanego zysku. Stąd też indyjska koncepcja CSR wpisuje się silnie w dziedzinę zrównoważonego rozwoju korporacyjnego, wywodzącego się z szerszej idei zrównoważonego rozwoju, zdefiniowanego przez Komisję Brundtland jako rozwój wychodzący naprzeciw potrzebom teraźniejszości bez ograniczania w tym zakresie możliwości przyszłych pokoleń. Wypełnienie zapisów agendy zrównoważonego rozwoju przez podmioty biznesowe sprowadzać się będzie zatem do wyważenia aspektów postępu ekonomicznego i społecznego, a także zarządzania środowiskowego.

Manifestację presji ze strony administracji rządowej na rzecz wdrożenia praktyk społecznej odpowiedzialności w środowisku biznesu stanowiły *Narodowe dobrowolne wytyczne w zakresie społecznej, środowiskowej oraz ekonomicznej odpowiedzialności biznesu* (zob. tab. 1) oraz klauzula CSR w *Ustawie o przedsiębiorstwach 2013*.

5. Klauzula 135 (CSR) *Ustawy o przedsiębiorstwach 2013*

Ustawa o przedsiębiorstwach 2013, poprzez Klauzulę 135, przyjętą przez obie izby parlamentu i podpisaną przez prezydenta 29 sierpnia 2013 roku, nadała priorytetowy charakter społecznej odpowiedzialności biznesu, promując jawność i transparentność przedsiębiorstw. Harmonogram VII Ustawy (zob. rys. 1), w którym zdefiniowano działania w dziedzinie CSR, wskazuje na centralną rolę wspólnot. Jednocześnie, podejmując kwestie relacji firm z interesariuszami, a także integracji działań prospołecznych z aktywnością operacyjną podmiotu, wskazano na konieczność wyjścia poza tradycyjne granice wspólnot i koncepcji filantropii.

Klauzula 135 znajduje zastosowanie w przypadku przedsiębiorstw o rocznym obrocie na poziomie minimum 10 mld rupii, wartości netto 5 mld rupii, bądź zysku netto 50 mln rupii.

Rys. 1. Działania planowane w ramach Harmonogramu VII

Źródło: *Handbook on Corporate Social Responsibility in India*, Confederation of Indian Industry, PwC India, Haryana 2013, s. 12; dostępne online: http://www.pwc.in/en_IN/in/assets/pdfs/publications/2013/handbook-on-corporate-social-responsibility-in-india.pdf.

W świetle szacunków Indyjskiego Instytutu Spraw Korporacyjnych (Indian Institute of Corporate Affairs) co najmniej sześć tysięcy indyjskich przedsiębiorstw zobligowanych będzie do realizacji projektów z dziedziny CSR celem spełnienia wymogów *Ustawy o przedsiębiorstwach 2013*, przy czym wiele podmiotów uczyni to po raz pierwszy. Wymiar finansowy omawianych projektów może docelowo przekroczyć kwotę 200 mld indyjskich rupii.

Nowe regulacje, wiążące od roku fiskalnego 2014/2015, nakładają obowiązek ustanowienia wewnątrz korporacyjnego komitetu ds. CSR, składającego się z członków zarządu, w tym co najmniej jednego niezależnego dyrektora.

Ustawa skłania przedsiębiorstwa do wydatkowania przynajmniej 2% przeciętnego zysku netto z ostatnich trzech lat na potrzeby CSR. Zysk netto zdefiniowano na poziomie ministerstwa jako zysk przed opodatkowaniem, z wyłączeniem zysków generowanych przez zagraniczne filie.

Szczegółowe wytyczne opublikowane we wrześniu 2013 roku stwierdzają, co następuje:

- Nadwyżka powstała w wyniku działalności CSR będzie musiała być reinwestowana na potrzeby kolejnych projektów społecznych.
- Przedsiębiorstwo może wdrożyć działania w sferze CSR następującymi metodami:
 - bezpośrednio we własnym zakresie,
 - za pośrednictwem własnej organizacji non profit powołanej na potrzeby inicjatywy społecznej,
 - za pośrednictwem niezależnie zarejestrowanej organizacji non profit posiadającej przynajmniej trzyletnie doświadczenie w danej dziedzinie zaangażowania,
 - poprzez współpracę bądź zgromadzenie zasobów z pomocą innych firm.

- Brane pod uwagę są wyłącznie działania prospołeczne podejmowane na terytorium Indii.
- Inicjatywy ograniczające się do środowiska pracowników firmy i ich rodzin nie będą uwzględniane.
- Format sprawozdania zarządu ws. CSR przewiduje pisemne i moralne zobowiązanie dyrektora wykonawczego bądź dyrektora firmy do zapewnienia zgodności polityki w obszarze CSR, procesu jej wdrożenia i monitoringu z zasadami społecznej odpowiedzialności biznesu.

Zgodnie z Klauzulą 135 komitet ds. CSR będzie odpowiedzialny za przygotowanie szczegółowej strategii działań, włączając wydatki, typy podejmowanych inicjatyw, role i zadania poszczególnych interesariuszy, mechanizmy monitoringu. Zadaniem komitetu jest także zapewnienie, że wszelkie dochody generowane w rezultacie inicjatyw CSR zostaną zaangażowane w realizację kolejnych projektów społecznych.

Ustawa wymaga, by zarząd firmy, po uwzględnieniu rekomendacji komitetu ds. CSR, zaakceptował politykę CSR i ujawnił, w miarę możliwości, jej założenia w raporcie i na oficjalnej stronie. W przypadku niewypełnienia założeń finansowych projektu CSR zarząd zobligowany jest wyjaśnić sytuację w oficjalnym sprawozdaniu.

W kontekście wymogów sprawozdawczych warto także przywołać postanowienia Indyjskiej Komisji Papierów Wartościowych i Giełd (SEBI – Securities and Exchange Board of India), która pismem obiegowym z 13 sierpnia 2012 roku zobligowała sto największych indyjskich przedsiębiorstw notowanych na giełdzie do sporządzania corocznego raportu z działań podejmowanych w sferze CSR w formie Raportu Odpowiedzialności Biznesowej (BRR – Business Responsibility Report), stanowiącego integralną część sprawozdania rocznego. Struktura raportu BRR jest zgodna z przywoływanymi już wyżej narodowymi wytycznymi Ministerstwa Spraw Korporacyjnych z lipca 2011 roku, co implikuje konieczność raportowania przez firmy działań podejmowanych w ramach każdej z dziewięciu zasad CSR. Niższe rangą podmioty giełdowe motywowane są do dobrowolnego publikowania informacji w zakresie podejmowanych inicjatyw społecznych w formacie BRR.

6. Społeczna odpowiedzialność biznesu w indyjskim sektorze małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP)

Sektor MŚP odpowiada współcześnie za blisko 40% miejsc pracy w Indiach, przy tym ponad 45% krajowej produkcji przemysłowej²⁰. Silnie rozdrobnione, acz liczne grono podmiotów stanowi nie tylko źródło zatrudnienia, uprzemysłowienia ob-

²⁰ Na podstawie: http://articles.economicstimes.indiatimes.com/2013-06-09/news/39834857_1_smes-workforce-small-and-medium-enterprises.

szarów wiejskich i peryferyjnych kraju, ale także solidne zaplecze dużych przedsiębiorstw krajowych i transnarodowych korporacji. Ograniczona skala działania małych firm, warunkowana bliskością lokalnego odbiorcy, przekłada się na relatywnie wysoki poziom świadomości społecznej tego rodzaju podmiotów. Należy mieć świadomość, iż omawiana wyżej Klauzula 135 wyklucza – posiłkując się programami kwotowymi – z obligatoryjnych działań w sferze CSR co najwyżej podmioty mikro, obejmując swym oddziaływaniem wiele firm małych i średnich. Specyfiką indyjskiego sektora MŚP jest silna klastryzacja, zatem koncentracja przestrzenna drobnych przedsiębiorstw branżowych, zdolnych do łączenia potencjałów, w tym także funduszy na potrzeby wdrażania inicjatyw CSR. Z drugiej strony, problemy płynnościowe i ograniczone kadry firm sektora MŚP skutecznie torpedują inicjatywy społeczne lokalnego biznesu²¹. W konsekwencji indyjskie podmioty MŚP preferują krótkoterminowe inicjatywy społeczne generujące odpowiednio niższe koszty operacyjne²².

W myśl założeń *Ustawy o przedsiębiorstwach 2013*, polityka CSR indyjskiego sektora MSP będzie ewoluować. Celem zmotywowania drobnego biznesu do zaangażowania społecznego rekomenduje się tworzenie specjalnych funduszy i programów CSR w obrębie klastrów MŚP, dla obniżenia kosztów operacyjnych zarządzania i ukierunkowania wspólnych działań pod kierownictwem wybranych jednostek czy organizacji pozarządowych²³, wchodzących w interakcje ze wspólnotami lokalnymi. Na potrzeby promowania długoterminowych inicjatyw, wzmacniających dialog lokalnych społeczności ze środowiskiem biznesu, wychodzących niejednokrotnie skuteczniej naprzeciw oczekiwaniom społecznym, zaleca się bieżące uzupełnianie wkładu firm doświadczających problemów finansowych przez lepiej sytuowanych partnerów z klastra. Co więcej, działanie zbiorowe małych i średnich firm pod auspicjami wspólnych instytucji, jednostek czy organizacji sprzyja gromadzeniu bezcennych doświadczeń, a w ślad za tym – wzrostowi jakości i efektywności polityki CSR realizowanej przez lokalne środowisko biznesu.

²¹ Na podstawie: http://www.business-standard.com/article/sme/smes-to-get-professional-help-on-corporate-social-responsibility-108060501090_1.html.

²² Badania przeprowadzone przez UNIDO w 2008 roku w obrębie pięciu indyjskich klastrów MŚP dowiodły, iż 31–79% operujących w ich ramach podmiotów preferuje darowizny w miejsce długoterminowych programów na rzecz wspólnot lokalnych.

²³ Konfederacja Indyjskiego Przemysłu (CII – The Confederation of Indian Industries), pełniąca funkcje konsultingowe i doradcze zarówno dla środowiska biznesu, jak i rządu, działa na rzecz wzrostu konkurencyjności indyjskiego przemysłu, angażując się także w promowanie idei społecznej odpowiedzialności biznesu; w tym celu CII opracowało bazę organizacji i platform służących potencjalnie realizacji programów CSR, m.in. w obrębie klastrów MŚP; są to m.in.: GiveIndia (<http://www.giveindia.org/>); Voluntary Action Network India (<http://www.vaniindia.org/>); Charities Aid Foundation (<http://www.cafindia.org/>); Oxfam India (<http://www.oxfamindia.org/>); Confederation of Voluntary Associations (covanetwork.org/); Partners in Change (<http://www.picindia.org/>); Credibility Alliance (<http://credibilityalliance.org/>); Samhita (<http://samhita.org/>); Indian Confederation of NGOs (<http://www.icongo.in/>); GuideStar India (<http://www.guidestarindia.org/>).

7. Zakończenie

Biznes odpowiedzialny społecznie stanowić ma silny rdzeń współczesnej gospodarki indyjskiej. Niezwykle rozdrobniona, aczkolwiek ekspansywna, oparta na tradycyjnych wartościach i ideałach współpracy oraz kolektywizmu populacja przedsiębiorstw staje się – na mocy wdrożonych rozwiązań prawnych oraz instytucjonalnych – strategicznym partnerem rządu w polityce rozwoju.

Świadomość wyzwań, ale i szans stojących przed indyjskim społeczeństwem w dobie globalizacji i liberalizacji implikuje konieczność aktywizacji aktorów prywatnych, w tym przedsiębiorstw sektora MŚP skupionych w klastrach oraz organizacji pozarządowych, na potrzeby inspirowania inicjatyw oddolnych w dziedzinie CSR, z założenia trafniej zaadresowanych, kumulujących działania kilkunastu czy kilkudziesięciu firm jednocześnie.

Ustawa o przedsiębiorstwach 2013 czerpie z najlepszych wzorców globalnych, uwypuklając kontekst trwałego, systematycznego i kompleksowego zaangażowania w problemy lokalnej wspólnoty i poszczególnych interesariuszy, w miejsce incydentalnych, krótkoterminowych, niejednokrotnie krótkowzrocznych działań filantropijnych. Fundament kulturowy indyjskiego biznesu daje nadzieję na głębokie, sumienne zaangażowanie lokalnych firm i organizacji w długoterminowe programy CSR, pozbawione stricte materialnych, tudzież prestiżowych przesłanek tego typu działań. Intensywny dialog na linii: biznes – społeczność lokalna będzie mieć kapitalne znaczenie dla urzeczywistnienia założeń polityki zrównoważonego rozwoju kraju.

Literatura

- Bobowski S., Haberla M., *Indie – narodziny drugiego azjatyckiego giganta?*, [w:] Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 13, *Procesy integracyjne w regionie Azji i Pacyfiku*, red. B. Drelich-Skulska, UE, Wrocław 2008.
- Carroll A.B., *Corporate social responsibility: Evolution of a definitional construct*, „Business and Society” 1999, vol. 38, no. 3.
- Frederick W.C., *The growing concern over business responsibility*, „California Management Review” 1960, vol. 2.
- Gautam R., Singh A., *Corporate Social Responsibility practices in India: A study of Top 500 Companies*, „Global Business and Management Research: An International Journal” 2010, vol. 2, no. 1.
- Green Paper for Promoting a European Framework for Corporate Social Responsibility*, COM (2001) 366 final, Brussels 2001.
- http://articles.economicstimes.indiatimes.com/2013-06-09/news/39834857_1_smes-workforce-small-and-medium-enterprises
- http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sustainable-business/corporate-social-responsibility/index_en.htm
- http://www.business-standard.com/article/sme/smes-to-get-professional-help-on-corporate-social-responsibility-108060501090_1.html
- <http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/archive-pdfs/>
- <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2013/02/weodata/>

- <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx>
- http://www.tholons.com/TholonsTop100/pdf/Tholons%20Top%20100%202013_Rankings%20and%20Report%20Overview.pdf
- [http://www.unido.org/what-we-do/trade/csr/what-is-csr.html#pp1\[g1\]/0/](http://www.unido.org/what-we-do/trade/csr/what-is-csr.html#pp1[g1]/0/)
- <http://www.wbcsd.org/work-program/business-role/previous-work/corporate-social-responsibility.aspx>
- <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2004.html> <http://unstats.un.org/unsd/snaama/selbasicFast.asp>
- Human Development Report 2013. The Rise of the South: Human Progress in a Diverse World*, United Nations Development Programme, New York 2013; dostępne online: www.undp.org/content/dam/philippinesdocs/HDR/HDR2013%20Report%20English.pdf.
- Kapstein B., *The Corporate ethics crusade*, „Foreign Affairs” 2001, vol. 80.
- Pakulska T., Poniatowska-Jaksch M., *Korporacje transnarodowe a globalne pozyskiwanie zasobów*, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2009.
- Rybak M., *Etyka menedżera – społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- Shinde S., *Social responsibility corporate style*; dostępne online: <http://www.expresscomputer.com/20050502/technologylike01.shtml>.
- Turner R.J., *Corporate Social Responsibility: Should disclosure of social considerations be mandatory*, Submission to the Parliamentary Joint Committee on Corporations and Financial Services Inquiry; dostępne online: http://www.aph.gov.au/senate/committee/corporations_ctte/corporate_responsibility/submissions/sub05.pdf.
- Wilson B., *Oil industry adapting to evolving new paradigm on corporate governance, accountability*, „Oil and Gas Journal” 2002, vol. 28.
- Wood D.J., *Towards improving corporate social performance*, „Business Horizons” 1991, vol. 34, no. 4.

LEGAL DETERMINANTS OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY IN INDIA IN THE CONTEXT OF CHALLENGES OF THE XXI CENTURY

Summary: Corporate social responsibility is a critical component of modern development policy of the state. India, a dynamic emerging market, facing the challenges of expanding income gap and rising social expectations, is implementing legal and institutional solutions in order to activate private actors, including SMEs, NGOs and various institutions, to stimulate bottom-up initiatives that address the needs of local communities. A strong cultural foundation can prove to be critical to the success of CSR policy in India.

Keywords: corporate social responsibility, India, Companies Act 2013.